

Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi
Journal of Terrorism and Radicalization Studies

Haziran 2022, Cilt: 1, Sayı: 2, ss.254-277

June 2022, Volume: 1, Issue: 2, pp.254-277

ISSN 2792-0518 (Basılı/Print)

ISSN 2822-2334 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Başvuru Tarihi / Application Date : 15 Mayıs 2022 / 15 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date : 08 Haziran 2022 / 08 June 2022

Makale Yayım Tarihi / Publication Date : 30 Haziran 2022 / 30 June 2022

Makalenin Başlığı / Article Title

PKK Terör Örgütünde Öcalan Kült Liderliği

Öcalan Cultic Leadership in PKK Terrorist Organization

Yazar(lar) / Writer(s)

Merve ÖNENLİ GÜVEN

Atıf Bilgisi / Citation:

Önenli Güven, M. (2022). PKK Terör Örgütünde Öcalan Kült Liderliği. *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 1(2), ss.254-277, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/trad.9>

Önenli Güven, M. (2022). Öcalan Cultic Leadership in PKK Terrorist Organization. *Journal of Terrorism and Radicalization Studies*, 1(2), pp.254-277, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/trad.9>

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50

www.tradergisi.com

e-posta/e-mail: editortrad@teram.org

PKK TERÖR ÖRGÜTÜNDE ÖCALAN KÜLT LİDERLİĞİ

Merve ÖNENLİ GÜVEN*

ÖZET

Bir terör örgütünün ideolojik motivasyon unsurları gibi liderlik özellikleri de terör örgütlerinin özgün yapılarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede terör örgütlerinin lider özellikleri, örgütsel yapılarının işleyişi açısından ve bir terör örgütünün anatomisinin anlaşılması kapsamında önemli veriler sunmaktadır. PKK terör örgütünün, önemli ayırt edici özelliklerinden birisi, hiyerarşik örgütsel yapısında lidere koşulsuz bağlılığının ve itaat kültürünün inşa edilmiş olmasıdır. Bu çerçevede Abdullah Öcalan'ın, PKK terör örgütünün yapısal özellikleri ve işleyişinde önemli bir etkinliği olduğu görülmektedir. PKK terör örgütünün kuruluş ve devamlılığında, Öcalan'ın lider özellikleri, özellikle kült yapılanmaların lider özellikleri ile benzerlikler göstermektedir. PKK'nın örgütsel yapısı Öcalan kültü üzerine şekillendirilmiş olup Kürt kimliği, alternatif düzen anlayışının kurulmasında kullanılan şiddetin meşrulaştırıcı bir aracına dönüştürülmüştür. PKK terör örgütü bünyesinde yaratılan yeni Kürt kimliği, Kürt halkını temsil etmemekle birlikte psiko-politik bir kimlik özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada, PKK terör örgütünün lider tipolojisi üzerinden analizi yapılmaktadır. Bu çalışmadaki temel önerme, PKK terör örgütünün Öcalan öznesindeki örgütsel yapısının kült bir özelliğe haiz olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Terör Örgütü, Kült Yapılanma, Abdullah Öcalan, PKK.*

ÖCALAN CULTIC LEADERSHIP IN PKK TERRORIST ORGANIZATION

As the ideology of the terrorist organizations, leadership characteristics of them also maintain their unique aspects. Therefore, the typology of the leadership qualities of the terrorist organizations presents crucial data for the understanding of the anatomy and operational aspects of a terrorist organization. One of the distinctive aspects of the PKK depends on its hierarchical organizational structure in which there is the unconditional commitment to the leader. Additionally, PKK's organizational structure is constructed on an obedience culture. Based on these, Abdullah Öcalan has an important place on the structural and organizational characteristics of the PKK. Both its foundation and continuity, the leadership aspects of Öcalan have similarities with the cultic organizations. The organizational structure of the PKK is maintained on the cult of Öcalan. Based on this cultic leadership, Kurdish identity is transformed into a legitimizing tool in the use of violence for the establishment of an alternative order understanding. The new constructed Kurdish identity in the PKK does not represent the Kurdish people, it carries a psycho-politic characteristic. In this study, the leadership typology of the PKK is analyzed. The main premise in this study is PKK has a cultic organizational characteristic based on the subjectivity of Öcalan.

Key Words: *Security, Terrorist Organization, Cult Organization, Abdullah Öcalan, PKK.*

* Dr., Araştırmacı, merveonenli@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5512-4199.

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 15 Mayıs 2022 / 15 May 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 08 Haziran 2022 / 08 June 2022

GİRİŞ

Terör örgütleri şiddeti kullanma noktasında ortaklaşmalar da yapısal olarak her terör örgütünün kendisine özgü karakterleri bulunmaktadır. Bu kapsamda bir terör örgütünün ideolojik motivasyon unsurları gibi liderlik özellikleri de terör örgütlerinin özgün yapılarını oluşturmaktadır. Bazı terör örgütlerinde örgütlenme dikey bir özellik taşıırken bazılarında yatay bir örgütlenme hakimdir. Örneğin PKK terör örgütü hiyerarşik bir yapılanmaya sahipken Türkiye’de faaliyet gösteren sol terör örgütlerinin organizasyonel yapılarında daha yatay bir örgütlenme gözlemlenmektedir. Bu yatay örgütlenme özelliği nedeniyle Türkiye’de faaliyet gösteren sol terör örgütleri, her hizipleşme hareketinden sonra kendi içinde bölünerek ana yapıdan ayrı faaliyet gösteren yeni örgütler ortaya çıkartmıştır. PKK terör örgütü kurulduğu 1978 yılından itibaren lider kadro tipolojisini neredeyse aynı şekilde muhafaza ederken sol terör örgütlerinde sadece lider kadrolarda değişim gerçekleşmemiş, aynı zamanda sol terör örgütlerinde bölünmeler de meydana gelmiştir.

Bu çerçevede terör örgütlerinin lider özellikleri, örgütsel yapılarının işleyişi açısından ve bir terör örgütünün anatomisinin anlaşılması kapsamında önemli veriler sunmaktadır. Bu çalışmada, PKK terör örgütünün lider tipolojisi üzerinden analizi yapılmıştır. Bu çalışmadaki temel önerme, PKK terör örgütünün Öcalan öznesindeki örgütsel yapısının kült bir özelliğe haiz olduğu yönündedir. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde literatürde kült yapılanmanın özelliklerinin nasıl ele alındığından bahsedilmiştir. İkinci bölümde, Abdullah Öcalan’ın kendi yazıları ile röportajlarına ilişkin içerik incelemesi yöntemiyle elde edilen veriler üzerinden PKK’nın örgütsel yapısı, Öcalan’ın PKK anlatısı özelinde incelenmiştir. Bu kapsamda PKK terör örgütünde Abdullah Öcalan’ın kült lider özelliklerinin anlaşılabilmesi adına Abdullah Öcalan tarafından 1991-1992 yılları arasında yazılan yazılardan ve talimatlardan derlenmiş olan, 467 sayfalık, Seçme Yazılar-Cilt VI ve Abdullah Öcalan ile Güneri Cıvaoğlu, Ramazan Öztürk, Doğu Perinçek, Ümit Sezgin, Rafet Ballı, Soner Ülker isimli gazeteciler ve Yeni Asır Gazetesi gazetecileri tarafından yapılan röportajların toplandığı, 391 sayfalık, Seçme Röportajlar-Cilt II isimli kitaplarda içerik incelemesi gerçekleştirilmiştir. İçerik incelemesi yöntemiyle yapılan analizle Öcalan kült liderlik özelliklerini çerçeveleyen anlatılar araştırılmıştır.

Makalenin üçüncü bölümünde, Öcalan'ın PKK terör örgütündeki liderlik özellikleri kült lider özellikleri çerçevesinde analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise literatür ve içerik incelemesi temelinde elde edilen veriler üzerinden PKK terör örgütünün Öcalan öznesinde kült bir yapılanma olduğu önermesi tartışılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kült kelimesi İngilizce'de mezhep, tarikat anlamlarına gelirken Fransızca'da dini töre ve törenler anlamına gelmektedir (Etimoloji Türkçe, 2022). Literatürde kült yapıları ilişkin yapılan çalışmalarda, kült kelimesinin özellikle dini özellikli örgütler için kullanıldığı görülmektedir. Coates (2012) kült örgütlerin üyelerinin, bu tarz yapılanmaların içerisinde kalma kararına neden olan iki ana etkenden birisinin üyelerin kendileri için avantajlı olduğunu düşündükleri statüleri ile liderlerin bu örgütlerin bünyesinde bulunan kişiler üzerinde tesis ettiği kontrol olduğunu belirtmektedir (s.168). Unger, Spearman ve Hoben (2018), Aum Shinrikyo terör örgütünün özellikle genç bireyler için çekici hale gelmesini, geleneksel inanışların yerine alternatif bir inanç sistemi önermesine dayandığı üzerinden açıklamaktadır (s.4). Dini motivasyonlu bir şekilde tanımlanan kült yapılanmaların temel özellikleri alışılmamış inançlar ve alt kültürler temelinde çerçevelenmektedir (Coates, 2012, s.168). Dini motivasyonlu terör örgütleri, apokaliptik bir dünya düzenini teşvik etmektedir (Gregg, 2014, s.36).

Kült yapılanmalarda birey için yaratılan anlam dünyası, kişinin bu yapılanmalarda gönüllü bir şekilde kalmasına neden olan ana etkenlerden birisi olarak nitelendirilmektedir (Coates, 2012, s.170). Kült örgütlenmenin lideri tarafından üyelere yüce, aşkın bir gerçeklik vaat edilmektedir (Unger, Spearman ve Hoben, 2018, s.4) Var olan dünya düzeninin reddedildiği, kült yapılanma tarafından önerilen alternatif dünya düzeninin benimsendiği, lidere koşulsuz itaatın olduğu bir örgütlenme söz konusudur (Coates, 2012, s.172). Kült yapılanmalarda lider, tanrı ile özdeşleştirilmektedir (Unger, Spearman ve Hoben, 2018, s.2).

Coates (2012) kişisel gelişim ve Hristiyan motivasyonlu kült yapılanmalar içerisinde daha önce bulunmuş eski üyelerle yaptığı görüşmelerde, liderin birey üzerindeki etki gücünü; katılan kişinin isminin örgüte katılmasıyla beraber lider tarafından verilen yeni bir isimle değiştirilmesi ile başlayan bir süreç kapsamında, kişinin özel hayatının lider

tarafından yönlendirilmesi çerçevesinde şekillendiğini aktarmaktadır (s.172). Coates (2012) tarafından yapılan araştırmada kült yapılanmalara katılan kişilerin yaş aralığının ergenlik ve geç ergenlik döneminde olması özellikle bu örgütlerin daha kolay manipüle edilebilecek dönemde olan kişileri hedef aldığını göstermektedir.

Coates (2012), kişilerin katılım motivasyonlarının bireylerde bulunan akli dengesizlik ve hastalıklardan değil, hayattaki anlam arayışında, söz konusu örgütlerin liderlerinin yol gösterici olarak algılanmasına dayandığını belirtmektedir. Kült yapılanmalarının üyelerinde, lider tarafından verilen görevlerin ve söylemlerin ilahi bir özelliği olduğu inancı bulunmaktadır, lider tarafından üyelere takip etmeleri telkin edilen manevi bir yol sunulmaktadır (Unger, Spearman ve Hoben, 2018, ss.2-8). Coates (2012) yaptığı görüşmelerde kişilerin kült yapılanma içerisinde kendilerini temiz hissettiklerini, ancak örgüt dışında kirlendiklerine yönelik bir duygu durumuna girdiklerini dile getirdiklerini ifade etmektedir.

Coates (2012), kült yapılanmalara yönelik olarak üyelerinde örgüte yönelik ikna edilmiş bir bağlılık yaratıldığını belirtmektedir (s.175). Unger, Spearman ve Hoben (2018) bireyin örgüte bağlılığının örgüt adına yaratılmış inanç sisteminin inşası üzerinden sağlandığını ifade etmektedir (ss.2-3). Coates (2012) bireyin örgütsel yapıya ilişkin bağlılığının; fiziksel çevrenin kontrolü, bireye kontrollü bir şekilde dışarıdan gelen bilginin verilmesi, bireyin mantıklı düşünmesinin çevresel evreni ve üzerinde kurulan kontrol üzerinden ketlenmesi, bireyin grup içerisinde aşağılanması ve grup kontrolünün birey üzerinde tesis edilmesi temelinde teşkil edildiğini ifade etmektedir (s.175). Kült yapılanmalarda bireyin duyguları, düşünceleri ve davranışları üzerinde ceza sistemi, itiraf seansı, grup önünde aşağılama ve kişinin özel olarak seçilmiş olduğu yanılması yaratılması gibi yöntemlerle bireyin gruba bağlanması sağlanarak kişi üzerinde kontrol sağlanmaktadır (Coates, 2012, ss.175-176).

Suç ve korku üzerinden bireyde duygusal kontrol mekanizmaları işlevsel hale getirilmektedir (Coates, 2012, s.176). Kült yapılanmalarda bireyin örgütsel yapı içerisinde kalmaya motive eden unsurlardan birisi de apokaliptik dünya inancı üzerinden, dünyanın sonu geldiğinde kült yapılanma içerisinde yer alma hakkına lider sayesinde sahip olarak, hayatta kalınacağına garantilenmesidir (Coates, 2012, s.176). Diğer bir husus da apokaliptik dünya düzeninin kurulması için var olan düzeninin kitlesel şiddet

yoluyla yıkılmasının telkin edilmesidir (Gregg, 2014, s.40). Apokaliptik düşünce üzerinden şiddetin en üst seviyede uygulanması, kitlesel ölümlere neden olacak nitelikte şiddetin görünür kılınması kült örgütlerin önemli özelliklerindedir (Gregg, 2014, s.45).

Coates (2012) daha önce kült yapılanmalarda yer almış eski üyelerin, liderlerin yazdıkları dokümanlarda yer alan konuların kişilerin davranışlarının kontrolü üzerine kurulu olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda Coates (2012), bir kült yapılanmanın lideri tarafından yazılmış on ciltlik kitapta; bulaşıkların nasıl yıkanması gerektiğinden, ne kadar tuvalet kâğıdı kullanılmasının uygun olduğuna, eş ile yatakta nasıl vakit geçirileceğine kadar her şeyin kurallar çerçevesinde yazılı hale getirildiğinin eski bir üye tarafından anlatıldığını aktarmaktadır (s.177). Kült yapılanmalarda öne çıkan önemli özelliklerden birisi de üyeler tarafından örgütsel yapının ve liderin eleştirilememesidir (Coates, 2012, s.178). Liderin davranışlarındaki tutarsızlıklar, üyelerde kafa karışıklığına neden olsa da üyeler, lideri ve örgütü sorgulayamamaktadır (Coates, 2012, s.177).

Terör örgütlerinin yapısal temelde; insan kaynağı, lojistik vb. ortak özellikleri olsa da her terör örgütünün kendisine özgün kriterleri bulunmaktadır. PKK terör örgütünün de yapısal özellikleri incelendiği zaman temel iki karakteristik özelliği ile kendine özgü bir örgütlenme modeli teşkil ettiği gözlemlenmektedir. Bunlardan birisi, PKK'nın düşünsel yapısındaki dönemsel değişimleridir. PKK terör örgütünün kuruluşuyla beraber, ideolojik motivasyonları incelendiği zaman sol ideolojik söylemler üzerine kurulan terör örgütünün, ilerleyen yıllarda ideolojik anlatısını etnik ayrılıkçı bir temelde şekillendirdiği görülmektedir. PKK terör örgütünün ideolojik anlatısındaki değişimin, uluslararası sistemde ortaya çıkan tartışma alanlarıyla yıllara sâri bir şekilde değişime uğradığı terör örgütünün gerçekleştirdiği kongrelere ilişkin yayımladığı dokümanları incelendiği zaman somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kadınların terör örgütüne katılımları tartışma konusuyken 1990'lı yıllarla beraber kadınların terör örgütüne katılımının öykündürülen bir hal aldığı, aynı şekilde iklim krizinin gündeme gelmesiyle birlikte de ekolojik söylemlerin, PKK terör örgütünün söylem evreninde ağırlık kazandığı görülmektedir.

PKK terör örgütünün, ikinci ayırt edici özelliklerinden birisi de hiyerarşik örgütsel yapısında lidere koşulsuz bağlılığının ve itaat kültürünün inşa edilmiş olmasıdır. Bu çerçevede Abdullah Öcalan'ın, PKK terör

örgütünün yapısal özellikleri ve işleyişinde önemli bir etkinliği olduğu görülmektedir. PKK terör örgütünün kuruluş ve devamlılığında, Abdullah Öcalan'ın lider özellikleri, özellikle kült yapılanmaların lider özellikleri ile benzerlikler göstermektedir. PKK terör örgütünde Abdullah Öcalan'ın lider özelliğinin kült yapılanmalardaki lider özellikleri ile benzerliklerinin ortaya çıkartılması amacıyla Abdullah Öcalan tarafından PKK terör örgütüne yönelik yazılan yazıları, talimatları ve anılan ile yapılan röportajlar üzerinden bir içerik incelemesi gerçekleştirilmiştir.

2. ABDULLAH ÖCALAN'IN PKK ANLATISI

PKK terör örgütünde Abdullah Öcalan'ın kült lider özelliklerinin anlaşılabilmesi adına Abdullah Öcalan tarafından 1991-1992 yılları arasında yazılan yazılardan ve talimatlardan derlenmiş olan, 467 sayfalık, Seçme Yazılar-Cilt VI ve Abdullah Öcalan ile Güneri Civaoglu, Ramazan Öztürk, Doğu Perinçek, Ümit Sezgin, Rafet Ballı, Soner Ülker isimli gazeteciler ve Yeni Asır Gazetesi gazetecileri tarafından yapılan röportajların toplandığı, 391 sayfalık, Seçme Röportajlar-Cilt II isimli kitaplarda içerik incelemesi gerçekleştirilmiştir. Abdullah Öcalan'ın kendi ifadeleriyle PKK'yı hangi anlatılar üzerinden nasıl çerçevelediğinin anlaşılabilmesi açısından öncelikli olarak kendi yazdığı yazılar akabinde ise Öcalan tarafından sözlü ifadeleri üzerinden nasıl bir PKK anlatısı oluşturduğu incelenmiştir. Bu kapsamda içerik incelemesi yönteminde ham veri, yazılı ve sözlü olmak üzere iki ana kategori üzerinden analiz edilmiştir.

Abdullah Öcalan'a ait yazılar ve talimatların yer aldığı Seçme Yazılar Cilt-VI'da, Öcalan'ın kült lider özelliğini ortaya çıkartan söylemleri aşağıda ham halleri ve takiben değerlendirmesiyle birlikte ele alınmıştır.

“Çoğu arkadaş, ne bizim kadar ortamın ve olanakların elverişsizliğini yaşadı, ne de yalnızca bu işe yönelme diye bir durumu oldu. Belki de hala çoğunun cesaret bile edemeyeceği girişimleri, biz tek başımıza, hiçbir umut vadetmeyen dönemlerde ve hiçbir olanağın elvermediği koşullarda yaptık. Bunlar gerçeklerdir; bunlar aynı zamanda bir PKK tarzı, PKK'ye ulaşma tarzıdır” (s.18).

Öcalan, burada mümkün olmayan bir durumu, kendi nezdinde nasıl mümkün kıldığı vurgusunu yaparak kendi yarattığının altını çizdiği PKK terör örgütüne “ulaşmayı” bir tarz olarak betimleyerek, örgüt üyesi için bir taraftan muğlak olsa da bir taraftan ulaşması gereken bir hedef ortaya koymaktadır. Bu şekilde terör örgütünün ulaşılması gereken bir ideal

şeklinde çerçevesiyle terör örgütüne ilişkin bir anlam dünyası yaratılmaktadır. Coates'ın (2012) ifade ettiği gibi kült yapılanmalarda birey için yaratılan anlam dünyası, kişinin bu yapılanmalarda gönüllü bir şekilde kalmasına neden olmaktadır.

“Devrimci büyüklük odur ki kişi zemine ve zamana göre kendini iyi dönüştürür, kendine biçim verir, kendini konuşturmaz. Hele hele kendisi bir hiç ve kocaman bir yenilgiler yumağı ise bin defa kendinden utanır ve kendini dönüştürme işini tam ve doğru başarı yolunda amansız yapar. Bu çok anlaşılır bir husustur. Adam olmak veya düşürülmüşlükten kurtulmak böyle olur, böyle başlar ve böyle gelişir. Ama gerçekte bir hiç olduğu halde, hala kendilerine sevdalanan tipler vardır. Neleri var da neleri ne sevdalanıyorlar; bu da belli değildir” (s.19).

Devrimcilik kavramı üzerinden terör örgütü içerisinde yer alacak bireyin örgüt adına dönüşmesi ve kişinin örgüt içerisinde yer alabilmesi için uyması gerektiği kriterler olduğu vurgusu görülmektedir. “Adam” olmak, “düşürülmemek” üzerinden üstün olmak temelinde çerçevesiyle ancak PKK terör örgütüne uygun dönüşümün sağlanarak mümkün olabileceği Öcalan tarafından belirtilmektedir. Öcalan ayrıca bu dönüşümün zaten bir “hiç” olarak nitelenen bireyin, daha iyiye ulaşmasını sağlayacak bir husus olduğunu ifade etmektedir. Coates (2012) kült yapılanmalarda bireyin örgütsel yapıya ilişkin bağlılığının; bireyin mantıklı düşünmesinin çevresel evreni ve üzerinde kurulan kontrol üzerinden ketlenmesi, bireyin grup içerisinde aşağılanması ve grup kontrolünün birey üzerinde tesis edilmesi temelinde sağlandığını vurgulamaktadır. Bu kapsamda Öcalan tarafından “hiç” olarak aşağılanan/yok sayılan birey üzerinde “adam olmak, düşürülmemek” gibi kavramlar temelinde kontrol sağlanmaktadır. Lider tarafından onanma veya reddedilme hali ile bireyin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde lider tarafından kontrol tesis edilmektedir.

“Ama ulus ve insanlık için ölüm kalım kavgasının verildiği zeminde savaştan yan çizildiği görülmektedir; savaşın veya yaşamın bütün yönleri ve yasalarıyla oynanmakta, hiç de hak etmediğimiz veya yakışmayan bir sorumsuzlukta debelenip gidilmektedir. Yanı başlarında en değerli insanlar düşerken, bir yürek burkuntusu bile duyulmamaktadır. Saflarımızda gördüğümüz bu tipler düşmandan daha tehlikelidir. Zor da olsa mümkün ve doğru olanı yapmamak, kendisini ve çevresini başka türlü yaşamının mümkün olduğuna inandırmaktır. En onursuz davranış da işte budur. Aslında bu tiplerin

onur ve namus diye bir davalarının olmadığını, bunların alçak olduklarını belirtmek gerekir. Mümkün ve doğru olanın yapılmaması, ulusa ve insanlığa hakaret demektir” (s.20).

PKK terör örgütünün misyonu Öcalan tarafından “ulus ve insanlık için ölüm kalım kavgası” olarak nitelendirilmektedir. Bu şekilde bir ölüm kalım kavgası olarak çerçevelenen durumu mümkün kılmayan örgüt üyeleri, düşmandan daha tehlikeli olarak betimlenerek ötekileştirilmektedir. Bu şekilde gerektiğinde örgüt lideri tarafından nasıl ve ne zaman gözden çıkarılacakları ayrıca bireyin örgüt adına nasıl davranması gerektiğinin net çizgileri belirlenmektedir. Norm temelli davranışların birey üzerinde tesis edilebilmesi için kişinin düşmandan daha kötü olarak tanımlanmamak adına ve gruptan dışlanmamak amacıyla örgüt adına şiddeti gerçekleştirme motivasyonu tesis edilmektedir. Unger, Spearman ve Hoben’in (2018) belirttiği çerçevede kült yapılanmaların üyelerinde, lider tarafından verilen görevlerin ve söylemlerin ilahi bir özelliği olduğu inancı bulunmaktadır. Bu bağlamda Öcalan tarafından “ulus ve insanlık için ölüm kalım kavgası” olarak nitelendirilen durum üzerinden çerçevelenen örgütsel görev, iyi-kötü, biz-onlar ve düşman kavramsallaştırmaları özelinde ilahi bir hale büründürülmektedir.

“Burada herkese onurlu bir yaşam için gerekli olan seçenek, olanak ve kolaylıklar sunulmuştur. İnsan yaşamına yön verilmeye çalışılmaktadır. Doğru yaşamın yolunun ne olduğu, doğru yolun aydınlatılmasının nasıl olduğu ve bunun için gerekli adımların nasıl atıldığı sorularına doğru cevaplar verilmeye, bunun yolu gösterilmeye çalışılmıştır. Ama bu yolda yürümekte, aydınlığı karartmakta ve yolun önünü tıkayan bir taş olmakta ısrar edenler vardır. Eğer saflarımızda kendilerini karanlığa gömen ve gerçeklerimizi kendilerinde karartan kişilikler olursa, şüphesiz kaybedilir. Oysa ölüm bir kader gibi karşılanamaz, düşküncü bir yaşama yaşamdır denilemez” (s.20).

Ütopik bir yaşam ideali tanımlanmaktadır. Bu ideali sadece mümkün kılan yapı PKK terör örgütü ve onun lideri/kurucusu Abdullah Öcalan da bu ideali mümkün kılan kişi olarak kendisini sunmaktadır. Yaşam ve ölümün hangi hallerde nasıl olacağını net bir şekilde vurgulayan Öcalan, bu kararı verebilecek yetkin kişinin kendisi olduğu yönünde bir algı oluşturmaktadır. Yaşam ve ölüm haline karar verici konumunda kendisini çerçeveyen Öcalan, var olan dünya düzenine alternatif bir dünya düzeni öne sürmektedir. Bu ütopik yaşam ideali uğruna ölmek ve bu ideali mümkün

kılmak için örgütsel varlığın sürdürülebilirliği üzerinden yaşamak “doğru yaşamın yolu ve yolun aydınlatılması” üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Coates’ın (2012) da ifade ettiği üzere var olan dünya düzeninin reddedildiği, kült yapılanma tarafından önerilen alternatif dünya düzeninin benimsendiği, lidere koşulsuz itaatin sağlanmaya çalışıldığı bir örgütlenme modeli görülmektedir.

“Bizim sorumluluğumuz altında çok kan dökülmektedir. Buna bir tek şartla, onsuз yaşam mümkün değilse ve eğer kan dökmekle yaşama ulaşılacaksa, “evet” demekteyiz. Kan dökmekten başka hiçbir biçimde sonuca gitmesi mümkün olmayan yolumuz da bu anlama gelmektedir. Bunun doğruluğu kanıtlanmıştır. Bu yolda doğru yürüyüş tarzı, halk savaşının esasları PKK’de somutlaşmıştır” (s.24).

Öcalan, yaşam ve ölüm haline karar verici olarak kendisini ve PKK terör örgütünü nitelendirmektedir. Doğru ve yanlışın ayrımı yapılarak, örgütün yolu “doğru yol” olarak çerçevelemektedir. Mutlak iyi ve kötü üzerinden, PKK terör örgütüne özgü norm ve değerler sistemi üretilmektedir.

“Bu okulda kendi savaşımızı doğru götürmenin amaç, yol ve yöntemlerini rahatlıkla edinme olanağı vardır. Bu iyi değerlendirilmeli ve asla ürkülmemelidir. Dağda çobanlık yapmayı terk edip buraya gelen de üniversiteyi bitiren de bu yüceliğe ulaşabilir” (s.30).

PKK terör örgütü bünyesinde olma hali, Öcalan tarafından “yüceliğe ulaşma” şeklinde tasvir edilmektedir. Terör örgütünün varlığına ve sunduklarına mistik bir anlam yüklenmektedir. Burada aşkinci bir özelliğin örgüte ve bu aşkincılığı mümkün kılan lidere atfedildiği görülmektedir.

“Söz konusu olan sadece tek tek kişiler, PKK veya bir halkın kaderi değildir; söz konusu olan insanlığımızın elden gitmesidir. Bunu kurtarmaya çalışanlardan da hiç kuşkusuz en güçlü anlayış, en güçlü pratik, mücadele ve savaşçılık beklenecektir” (s.31).

PKK terör örgütüne mensup olan kişilerin hayatlarını kaybetmeler bile ulu bir amaç için gerçekleştirecekleri bu eyleme öykündürülerek kendilerini feda etmeleri yönünde telkin edildikleri görülmektedir. Ölüm-kalım hali şeklinde çerçevelenen olgu, “insanlığın elden gitmesi” kavramı ile perçinlenmeye çalışılmaktadır. Örgüt ari bir yaşam alanı olarak sunulmakla birlikte örgüt kimliği, birey kimliğinin üzerine inşa edilerek, kişinin kendisini örgüt için feda etme motivasyonu oluşturulmaktadır.

“Bağımsızlık önderi olmak, herkesin özgürlük tutkularının önderi olmak öyle bildiğiniz gibi ne kolaydır ne de sevdasına kapılabilir. O tek sözcükle mayınlı sahada yürümek, kızgın saç üzerinde yürümek gibi bir şeydir. Görüyorsunuz, ben mi bu kadar alkışlayın, slogan atın diyorum? Hayır, kaçmaya çalıştığım halde, dozu gittikçe yükselen bir tempoyla sürüp gidiyor. Aslında kendi tutkularını kolektifleştiriyorlar, kendi tutkularını müthiş kılmaya çalışıyorlar. Beni çok az göz önüne getiriyorlar” (s.124).

Öcalan kendisini yüceleştirerek özgürlüğü mümkün kıldığı iddiasıyla yaptığı işin ne kadar zor olduğunun altını çizerek kendisine olan “hayranlığın” altının ne kadar dolu olduğunu vurgulamaktadır. Kendisinin lider pozisyonu için ne kadar eşsiz ve uygun olduğunun altını çizmektedir. Öcalan, kendisinin özel olduğu vurgusuyla seçkin bir yaklaşım sergilemektedir. Terör örgütü elitist bir yapı olarak çerçevelenmekte ve bireyin bu şekilde örgüt içerisinde yer alma imkanıyla birlikte kendisini ayrıcalıklı görmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Coates’ın (2012) ifade ettiği üzere kült yapılanmalarda bireyin örgütsel yapı içerisinde kalmaya motive eden unsurlardan birisi de apokaliptik dünya inancı üzerinden, dünyanın sonu geldiğinde kült yapılanma içerisinde yer alma hakkına lider sayesinde sahip olarak, hayatta kalınacağına garantilenmesidir. Öcalan’ın PKK terör örgütü içerisinde olma halini elitist bir yaklaşımla çerçevelemiş olması da bireyin örgüt mensubu olarak kendisini ayrıcalıklı hissetmesini sağlama maksadı taşımaktadır.

“İçinizde herkes, az da olsa laf anlayacak düzeydedir, az da olsa gerçeklerimize göre adımını atacak düzeydedir. Yoksa adımınızı keseriz; bunu göstermiyorsa, onu yere indirmesini biliriz. Böyle suçlar ve insanı bilebile imhaya götürecek durumlar oldu mu, bunun sorumlusu kimse, bir tane yapıştırın, alnından vurun, eminseniz, kesin olarak böyleyse yapın” (s.144).

Öcalan, örgüt içerisinde terör örgütünün normlarına uymayanların ölümüne karar verecek düzeyde kendisini sunmaktadır. Örgütün kuralları hayatın gerçekliği olarak lanse edilerek gerçeğin, doğrunun gerçekleştirilmesini engelleyenlerin, örgütün dışında bırakılacağı vurgulanmaktadır. Başarısız olanların diğeri/öteki olarak tanımlanması üzerinden örgüt içi “biz” duygusu oluşturulmakta ve örgüt üyelerine bireysel kimliği ile değil grup kimliği ile hareket etmeleri telkin edilmektedir. Bu durum, Öcalan liderliğinde örgütsel yapının, üyesi üzerinde nasıl bir tahakküm kurduğunu somutlaştırmaktadır.

“İşte bu baylar, tarihimizin bu en düşürülmüş tipleri, en eğitimsiz, seviyesiz ve ölçsüz tipleri, sadece kendileriyle oynamıyorlar, çok büyük tarihi değerlerle ve bizlerle oynuyorlar. Bunlara silahı biz veriyoruz, bunların ağzını biz açtık, ana ve babalarından göremeyecekleri değeri, sevgiyi ve ilk kelimeleri bunlara biz öğrettik fakat bunların kıymetini bilmediler ve başımıza hak arayıcıları kesildiler. Çocukturlar, yeni yetmedirler diye bunlara ben yönelmedim, yeni büyüyorlar diye korkutmak istemedim. Yoksa bu durumları görmeyecek, bilmeyecek ve amansız yüklenmeyecek durumda değildim” (s.268).

PKK terör örgütünün içinde ayrıcalıklı olduğu imgelemi yaratan Öcalan, kendisinin yarattığı, mümkün olmayanı mümkün kıldığı bir ortamın sorgulanamayacağını net bir şekilde ifade etmektedir. Bu durum da PKK terör örgütünün hiyerarşik yapılanmasının katılığını ve liderin sorgulanmadığı örgütsel bir yapının varlığını net bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Cotes’ın (2012) kült yapılanmalarda liderin eleştirilemez olmasının ana unsur olduğu vurgusu, Öcalan’ın kendisinin yarattığı PKK’nın varlığının, koşullarının ve gerekliliklerinin sorgulanamaz olduğu iddiası ile örtüşmektedir.

“Aslında benim olanaklarım azdır. Birim komutanları kadar dolaşabilseydim ve hareket alanım fazla sakıncalı olmasaydı, müthiş şeyler yapardım. Ben çalışmaktan bıkmam. Bu kadar görkemli görevlere karşılık vermememiz mümkün olabilir mi? Ancak bazıları işi nereye götürdüklerinin farkında değildir. En değme ağaların bile içine giremeyeceği alçaklıkları yapanları da gördük. Bunlardan bazılarını yargılayıp cezalandırdık. Bunların nedenli insan olduklarını bilmiyorum. Ölmek bile bunlar için fazla bir değer ifade etmiyor. Öldürmek bile bunlar için fazladır” (s.300).

Öcalan kendisine yönelik sürekli bir tehdit ortamının varlığı algısını yaratarak kendisine yönelik olası sorgulamaların önüne geçmeye çalışmakla birlikte bir kez daha kendisinin ne kadar üstün nitelikli olduğunu, imkansızlıklara rağmen gerçekleştirdikleri üzerinden vurgulamaktadır. Ölmenin öykündürüldüğü ve yüceleştirildiği örgüt ortamında ölmek ve öldürmek eylemlerine istenilen kriterlere uymayanların layık görülmediği, Öcalan tarafından net bir şekilde ifade edilmektedir. Öcalan yaşam ve ölüm üzerine karar verici olarak kendisini konumlandırarak tanrısal bir gücü temsil ettiği algısı yaratmaya çalışmaktadır.

“Kendimi yetersizlik sınırında tutmam, sizin gibi yaşamı tasfiye hareketi içine almam yarar getirmez. Şimdi ölüye can veriyoruz. İki laf etmesini bilmeyen kişiyi teorisyen yapıyoruz. Yolda yürümesini bilmeyenleri komutan haline getiriyoruz. Bıçak göstermesini bilmeyenlere şimdi her türlü silahı veriyoruz...Söz veriyor ve görev istiyorsunuz ama gittiğiniz yerde sorun çıkarıyorsunuz. Bu, söze ihanettir. İhanetin cezası da ağırdır” (ss.301-303).

Öcalan, “ölüye can verdikleri” söylemiyle kendisinin mistik, tanrısal rolünün bir kez daha altını çizerek normal hayatta hiçbir vasfı olmayan ve değer verilmeyen insanlara örgüt içerisinde değer verilerek insan yerine konduklarını ifade etmektedir. Bu şekilde alternatif örgüt hayatı bir şans olarak bireye sunulmaktadır.

“Dağları yeni bir yaşama açıyoruz...İnsana yaraşır bir biçimde kendilerini tarihsel süreçlere vermeyenlere merhaba bile denilemez. Bunu bilecek ve iliklerinize kadar yaşayacaksınız. İnsan olmak kolay değildir. PKK'nin ulaştığı gelişme aşamasına dayanarak namus kurtardığınızı söyleyemezsiniz. Bu namusu kurtaran siz değilsiniz. Bu namus başka türlü kurtarılmıştır. Siz bu namusu istismar etmek istiyorsunuz, namusu kurtarmak için halkların büyük davası uğruna onurlu bir biçimde savaşmak gerekiyor. Daha önce de belirttiğim gibi, eğer boşuna olmuşsa, ölmek de bir yerde namuslu bir şey olmayacaktır” (ss.362-387).

Alternatif yaşam alanı olarak dağlar nitelendirilirken, dağlarda nasıl yaşanacağını tüm kuralları ve bu yaşama layık olabilme halinin de belirleyicisi olarak Öcalan, kendisini betimlemektedir. Namus kavramı üzerinden ari, saf bir misyona sahip olduğu vurgusunu yapmaktadır. Bu kapsamda yine ölme halinin dahi ne zaman ve nasıl anlamlı olacağını sınırları Öcalan tarafından çizilmektedir.

“PKK ne böyle bir insanı kabul edebilir ne de insanın böyle olmasına rıza gösterebilir. PKK'deki kurtuluşçu insan başka niteliklere sahiptir. Siz halka kaybettirirken herhalde size acıyacak veya üzülecek değildir. “Ya özgürlük ya ölüm” şiarı bunu emreder. Bir tek kişiye bile olsa, lanetli yaşama hakkını tanımayacağız” (ss.388-391).

Öcalan, yaşam hakkını veren olarak kendisini ve kendisi tarafından koyulan kuralları uygulayan terör örgütünü, ölüme ve yaşamaya karar verecek bir üstünlük temelinde konumlandırmaktadır. Bu durumu aşağıda yer alan nitelendirmeye beraber alternatif bir yaşam düzeni kurgusunda

neyin ahlaki neyin ahlaki olmadığı ayrımı üzerinden perçinlemektedir. Coates (2012) kült yapılanmaların liderlerinin, örgütsel hayata dair kurallara ilişkin yazılı doküman ürettikleri üzerinde durmaktadır. Bu kapsamda PKK bünyesinde yazılı kültürde özellikle Öcalan tarafından üretilmiş birçok doküman olduğu görülmektedir. Öcalan kaleme aldıkları üzerinden bireyin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde kontrol kurma amacı gütmektedir. Bu tarz kurulan kontrol üzerinden örgütsel yapının ve liderin eleştirilmesinin önüne geçilmektedir. Bu bağlamda kült yapılanmalarda belirtildiği üzere liderin davranışlarındaki tutarsızlıklar, üyelerde kafa karışıklığına neden olsa da üyeler, lideri ve örgütü sorgulayamamaktadır (Coates, 2012, s.177).

“Arkası tamamlanırsa, herkes kendinde bir kıyamet, fırtına koparırsa, eksikliklere karşı, yanlışlıklara karşı savaşı da eksik etmezse, ortaya çıkan olanakları amansız değerlendirirse, kesin sonuç alabilir. Bu, PKK ahlakıdır, PKK militan tarzıdır” (s.437).

Araştırma evreninin ikinci verisi olan Abdullah Öcalan ile farklı gazetecilerin yaptığı röportajların yer aldığı Seçme Röportajlar-Cilt II kitabında yer alan ham veriler ve değerlendirmeleri, Öcalan’ın kendi ifadeleri üzerinden kült lider özelliği çerçevesinde analiz edilerek aşağıda sunulmuştur.

“PKK düşünsel yaşam ve pratikte, yıllar sonra ne olacağı konusunda, yıllar öncesinden çok iddialı tasarımlar ve öngörülerde bulunmuştur. Kürdistan, Ortadoğu ve Türkiye için kesin iddia içeren hedefler ortaya koymuştur. Neyin yaşanacağını, tarihin nasıl olacağını çok önceden belirlemiş, aslında önceden tarihin çerçevesini çizmiş, yazmıştır. Bu anlamda PKK’de tarih, bugünü bilinçli yaşamaktan öteye aslında yarının nasıl yaşanacağını kestirilmesi, yarın için bir yaşam çerçevesinin çizilmesi oluyor. PKK, bizzat yaşamın pratiği içinde kendini oluşturmuş bir örgütlenme, bir yaşam disiplini. Adeta çözümün fırtınalaşmış biçimidir. Eylemimiz gerçeğin ve demokrasinin sesidir” (s.7).

Öcalan, PKK üzerinden tasvir ettiği terör örgütünün geleceğe ilişkin öngörülerinin gerçekleşiyor olması vurgusundan hareketle kendi liderliği altındaki örgüt yapılanmasına mistik bir güç atfetmektedir. Mutlak doğruluğun hâkim kılındığının iddia edildiği örgüt yaşantısı, “gerçeğin sesi” olarak tanımlanmakta, “yaşam pratiği ve disiplini” şeklinde nitelendirilmektedir. Bir çözüm olarak sunulan örgüt varlığı ve örgüt yaşantısı, bireyin örgüt içerisinde bulunmasının gerekliliği Öcalan’ın varlığı

üzerinden yüce bir hale büründürülmektedir. Bu durum Unger, Spearman ve Hoben (2018) tarafından kült yapılanmaların üyelerinde, lider tarafından verilen görevlerin ve söylemlerin ilahi bir özelliği olduğu inancının yaratılması ile benzerlik göstermektedir.

“Ailede yaşanan büyük güçsüzlük, en ufak bir baskıya karşı tavır geliştirememek, sana güçsüzlüğü iliklerine kadar hissettiriyor. Çünkü ailede böyle bir güç yok. Aile vasıtasıyla güçlenemiyorsunuz. Aile vasıtasıyla güçlenmenin ne olacağı var ne de anlamı. Ucuz yaşam alanlarına kapanarak “benim aşiretimin ve ailemin şanı, şerefi” diyor. Bunlar hep aşağıladığım kavramlar olmuştur. Aile ve aşiret ile böbürlenmekten her zaman esef duyarım” (s.15).

Ailenin bir güçsüzlük kaynağı olduğu vurgusuyla, örgüt üyesinin koşulsuz bir şekilde örgüte bağlanmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Kişinin, terör örgütü dışında başka bir yaşantısının, amacının, alternatifinin olamayacağı mesajı, aile üzerinden tasavvur edilen “güçsüzlük, ucuz yaşam” nitelendirmeleri çerçevesinde verilmektedir.

“Öğretmenin benim kompozisyon yazılarımı cebine koyduğunu belirtiyordu. “Ben gittim, bunu profesörlerin yanında okudum. Müthiş bir yazı” diyordu. Herhalde bazen evren üzerine de konuşmalarım oluyordu” (s.17).

Öcalan’ın grandiyöz yaklaşımı, öğretmenin dahi kendisindeki bilginin ve yeteneğinin ne düzeyde olduğunu şaşkınlıkla konunun daha da uzmanlarıyla paylaştığı yönündeki anlatımı ile net bir şekilde görülmektedir. Bu anlatıma bir de “evren üzerine konuşmalarım oluyordu” söylemi eklenince, evrenin sırrını çözdüğü yönünde dolaylı bir mesaj verme çabası somutlaşmaktadır.

“Bunların kara sevda bağlılığı var. Böyle çok kimse farkına varmıyor. En son çıkan örnek, bir müridin bağlılığının kırk kat fazlasını gösteriyordu. Avrupa’da sağlam dayanaklarla yerleşince ortaya çıktılar. Platformda tek bir şey söyleyen yok. Ve şunu da söyleyeyim, bizim görüşlerde öyle dogmatiklik yoktur. Aslında isteyen o görüşleri derinliğine tartışmaya sunabilir. Parti içinde bir ideolojik tartışma ortamı oldukça geniştir. Gerçeklerle uğraşılır. Bu tartışmaya oldukça fırsat veren bir durumdur. Bunu yapmıyorlar. Benim ıstırabım, görüş ayrılıklarının olması değil, olmamasıdır” (s.90)

Öcalan kendisine yönelik bağlılığı “kara sevda bağlılığı” ile “bir müridin bağlılığının kırk kat fazlası” olarak betimlemektedir. Öcalan

kendisinin aslında örgüt mensupları tarafından yüceltirildiğini vurgulamak istemektedir. Ancak anılan tarafından yazılanlar ve söylemler incelendiği zaman kendisini eşsiz ve vazgeçilmez kılan PKK terör örgütünün lideri olma sıfatıyla Öcalan'ın kendisidir. Bunu da söylem ve eylem yoluyla sistematik bir şekilde inşa etmiştir. Dogmatik yapı varlığı, tüm çerçevenin çizildiği ve çizgi dışına çıkana somut ceza sistemiyle yaklaşılan bir ortamda, tartışmanın olmamasının kendisini rahatsız ettiği vurgusu, Öcalan'ın evreni çözdüğü iması ile aslında böyle bir ortamın varlığını kendisinin kesinlikle istemediğinin önemli göstergelerindedir. Tartışma ortamının olmamasına ilişkin ıstırabı olduğuna dair söylemi, örgüt içerisinde bireylerin yetersizliklerinden birisi olarak gösterilmekte ancak Öcalan'dan farklı bir görüşü dile getirenlerin, örgütten tasfiye edilmenin yanı sıra ciddi cezalara çarptırıldıkları bilinmektedir. Birey üzerinde ceza sistemiyle tahakküm kurma yöntemi, PKK terör örgütünün önemli örgütsel kültürel özelliklerinden birisidir. Bu kapsamda kült yapılanmaların özelliklerinde öne çıkan, liderin mistik bir şekilde çerçevelenmesi ki Öcalan özelinde evreni çözmüş bir lider olarak kendisini sunması, kendi varlığı üzerinden de dogmatik bir örgütsel yapı inşa etmesi, Öcalan öznesinde PKK terör örgütünün kült yapılanma özelliklerini somut bir şekilde ortaya çıkartmaktadır.

“Kürt halkı bana niye bu kadar iyi davranıyor? Aslında Kürt halkı yoksun bir halk, öyle kolay kolay bağlanamaz. Fakat bilirse önemli bir hizmettir, varlığını ortaya koyar. Ben birinci adam olmaya pek niyetlenmediği gibi hizmette birinciyim dedim. Para kazanma, silah kazanma, kitle kazanma, ilişki kanalları açmakta birinciyim. Hiç hoşuma gitmiyor, yaşasın, bravo dediler mi, ezilip gidiyor içim. Bazıları pohpohlanınca rahatlıyor herhalde. Ama beni hiç rahatlatmıyor” (s.91).

PKK terör örgütü 40 seneyi aşkın bir süredir varlığını devam ettirse de hiçbir dönem iddia ettiği gibi bir halk hareketine dönüşmemiştir. Sol ideolojik söylem üzerine inşa edilen örgütsel yapı içerisinde, “ezilen halk” kavramı, etnik ayrılıkçı bir yapıya dönüşmüştür. Bu bağlamda Kürt kimliği, psiko-politik bir kimlik olarak şiddetin kullanımını meşrulaştıracak bir araca dönüştürülmüştür. Bu nedenle Öcalan, Kürt halkından üçüncü bir şahıs gibi bahsetmektedir. Kendisini bu halkın içinde değil dışında konumlandırmıştır. Bu bağlamda da Kürt halkının kendisini bir kurtarıcı olarak gördüğü imasıyla kendisini birinci adam yaptıklarını, kendisi için varlığını ortaya koyacaklarını ifade etmektedir. Diğer önemli bir husus ise Kürt halkını

yoksun bir halk olarak nitelerken, Kürt halkını para, silah vb. güç unsurlarıyla yoksun halinden kurtardığını ifade etmektedir. Burada Kürt halkının bağlılığının aslında, halka bazı çıkar imkanları sağlaması nedeniyle gerçekleştiğini de dolaylı da olsa itiraf etmektedir.

“Bir Kürdü öldürsen ailesinden koparamazsın. Avrat der, çocuk der, başka bir şey söylemez. Parti saflarında bile basit bir kadın tutkusu yüzünden kötü şeyler oldu. Delikanlı, köylü de kanlısı, köylü kızı, gözü kara bir şeye tutuldu mu, bir ülkeyi bile satar. Bir kadın kırk tanesini baştan çıkarır. Bütün bunları Kürt toplumunda da gözledim, parti içinde de” (s.283).

Öcalan’ın kendisini Kürt halkı dışında gördüğünü somutlaştıran diğer bir anlatımı da yukarıdaki ifadelerinden anlaşılmaktadır. Aile kavramının Kürt toplumu için ne kadar önemli olduğu vurgusu kapsamında, kendisinin liderliği nezdinde Öcalan kültürünün eşsiz ve vazgeçilmez kılabilmek için aile olgusunu, bireysel temelde nasıl hedef aldığı da görülmektedir. Öcalan, aile kavramını kirli olarak çerçevelemekte ve karşılığında örgüt hayatıyla kirlenmiş bireye temiz, ari bir dönüşüm vaat etmektedir. Bu bağlamda literatürde kült yapılanmaların temel özelliklerinden olan örgüt içi yaşantının ari/temiz, örgüt dışı yaşantının kirli olduğu üzerine yaratılan anlam dünyasının, PKK terör örgütü içinde ve dışında olmak üzere çerçvelendiği görülmektedir. Bu kapsamda bireyin ailesi ile geçirdiği örgüt öncesi yaşantısı da arınması gereken bir husus olarak örgüt mensubuna dayatılmaktadır.

“Ben yalnız Dersim tipolojisi yaratmakla kalmadım. Bir Siirt tipolojisini yarattım. Bir Mardin tipolojisini yarattım. Botan tipolojisini yarattım. Bunu şunun için yaptım. Biz de bölge koşulları son derece etkilidir. Hatta Serhat yani Kars, Ağrı yöresi tipolojisini de yarattım. İnsan çözümlemelerini yaparken, bu bir ihtiyaçtır bizde” (s.294).

Öcalan bölgesel temelde yarattığını iddia ettiği insan tipolojileriyle nasıl PKK terör örgütü içerisinde tek tip bir yapılanma gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Yaratma fiiliyle Öcalan kendisini yaratıcı olarak gördüğünü bir kez daha söylem diliyle somutlaştırmaktadır. Bu nedenledir ki Öcalan’ın kendisine atfettiği yaratıcı özelliği nedeniyle PKK terör örgütü içerisinde Öcalan sorgulanamayan bir pozisyonda konumlandırılmıştır. Örgüt içerisinde Öcalan’ın anlatıları ve talimatları gerçeklik olarak kabul edilmektedir.

“Bizimki bir araya getirdiğimiz 15-20 yaşlarındaki gençlerin götürdüğü bir savaş” (s.311).

PKK terör örgütünün 40 seneyi aşkın bir süredir varlığını devam ettirebilmesinin en önemli nedenlerinden birisi süreklileştirebildiği insan kaynağıdır. PKK, 1990’ların başından itibaren “askerlik yasası” adımı verdiği yöntemle zorla, ailelerin çocuk sayısına göre ailelerden çocuklarını alarak kırsal alana götürmüştür. Bu bağlamda Öcalan’ın; “Bir araya getirdiğimiz 15-20 yaşlarındaki gençlerin götürdüğü bir savaş” şeklindeki vurgusu, PKK terör örgütünün temel insan kaynağının ne olduğunu net bir şekilde ortaya çıkartmaktadır. Terör örgütünün devamlılığını sağlayan aslında zorla ve manipülasyon ile propaganda yöntemleriyle toplanan ergenlik-geç ergenlik dönemindeki çocuklar ve gençlerdir. Dağda hayatta kalma süreleri son derece düşük olan bu kesim, 2016 yılına kadar süreklileştirilmiş bir şekilde ölenin yerine yenisinin temin edildiği bir sirkülasyonla terör örgütünün insan kaynağının temelini meydana getirmiştir. Bu çerçevede, kült yapılanmalarda olduğu gibi en kolay etkilenebilen kesim olan çocuk ve gençlerin, PKK terör örgütü tarafından da aynı amaçla hedef alındıkları görülmektedir.

Ancak 2016 yılı itibarıyla PKK terör örgütüne yönelik başlatılan sistematik operasyonlar ile 2017 itibarıyla teorik altyapısı oluşturulan ve 2018 yılında uygulamaya geçilen ikna süreçlerinin, operasyonlar ile eş zamanlı bir şekilde uygulanması sayesinde terör örgütüne katılımın önüne geçilmiş ve örgüte katılımı; manipülasyon, propaganda ve baskı/korkutma yoluyla, ergenlik-geç ergenlik döneminde gerçekleşmiş olan kişilerin terör örgütünden ayrılarak teslim olmaları sağlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye içerisinden PKK’ya 2015 yılında 3881 olan katılım sayısı, 2021 yılında 51’e düşmüştür. PKK terör örgütünün varlığını 40 yılı aşkın bir süredir mümkün kılan en önemli unsuru olan insan kaynağı, örgüte katılım ve örgütte kalma davranışları temelinde bozularak, örgütün yenisini sistematik bir şekilde temin ettiği insan kaynağı profili, mikro ve mezo seviyelerde, grup süreçleri birey nezdinde hedef alınarak değişime zorlanmıştır.

“Her an vurabiliriz. Yani siz vurmayaacağımızı mı sanıyorsunuz? Vurmak istesek günde bin ölü kaldırabilir. Eğer, bizde savaş yasalarıyla çelişirsek, Türk halkını ikiye bölelim, nefes alamaz duruma getirelim dersek, bu mümkün” (s.311).

Öcalan, burada şiddeti yaratma gücünün abartılı bir tanımını yaparak mutlak güç vurgusunu kendi öznesinde somutlaştırmaktadır. Terör

olgusunun şiddet ögesiyle beklenmedik ve sansasyonel nitelikleri üzerinden, şiddeti yaratma gücünün tekelinde olduğu algısı yönündeki vurgu, Öcalan'ın terör örgütü üzerindeki mutlak gücünü de göstermektedir. Ayrıca Öcalan'ın söylem niteliğinde, şiddetin yaratımının grandiyöz bir yaklaşımla çerçeveslendiği görülmektedir.

“Özgür olmadıkça bizleri sevmeyin ve iğrenin. Ezik Kürdün nesini seveceksiniz? Köle Kürt sevilmez! ...Kürt halkının sevilmesi için özgür olması gerekir. Savaşı geliştirmenin en önemli nedeni seven, sevilen insanı ve büyük sevgi olayını yaratmak içindir” (s.391).

Öcalan'ın söylemlerinde iyi ve kötü arasındaki ayrım, evrensel değerler üzerinden değil, Öcalan'ın kendi anlam dünyası üzerinden tesis edilmiştir. Sevmeye, kabul görmeye ilişkin ürettiği tüm değer yargıları, güç ve şiddet olguları ile doğru orantılıdır. Şiddeti yaratanın, sürdürenin ezilmeyeceğini, ezilmeyen kişinin de ancak sevgiyi bu şekilde hak edebileceğini belirterek kendisinin mutlak gücünü meydana getiren şiddeti yaratma halini, örgüt üyelerinin kabul ve sevgi görebilmeleri için ön koşul haline getirmektedir. Şiddetin sürdürülmesini mümkün kılanın kendisi tarafından sevilbileceği mesajını vermektedir. Diğer bir deyişle, örgüt üyesinin Öcalan'a layık olmasının yolu, kendisinin mutlak gücünü oluşturan şiddetin süreklileştirilmesi üzerinden gerçekleşmektedir. Bu şekilde aslında örgüt üyelerinin, Öcalan'ın mutlak gücünün sürdürülebilirliğinde nasıl bir araç haline getirildikleri somut bir şekilde görülmektedir.

3. PKK TERÖR ÖRGÜTÜNDE ÖCALAN'IN KÜLT LİDER ÖZELLİĞİ

PKK'nın 1986 yılında gerçekleştirdiği III. Kongresi sonrasında terör örgütünün varlığı, Öcalan'ın tek başına lider olarak örgütün başında bulunmasıyla ve fiziksel hayatta kalmasıyla kurumsal olarak özdeş hale getirilmiştir (Öcalan, 1995, s.46). PKK terör örgütünün eğitim materyalleri incelendiği zaman, Öcalan'ın çözümleme adıyla terör örgütüne ilişkin yazdıklarının 1986 yılından sonra örgütün temel eğitim materyalleri haline dönüştürüldüğü görülmektedir. PKK terör örgütünün diğer önemli dönüşüm noktalarından birisi de Öcalan'a karşı çıkan, kendisine rakip olarak gördüğü kişileri örgütten tasfiye etmesidir. Bu iki husus, Öcalan'ın PKK terör örgütünde kültür liderliğinin oluşumunda ve süreklileştirilmesinde temel etkenler olmuştur.

PKK'nın 1995 yılında gerçekleştirilen V. Kongresi'ne ilişkin Abdullah Öcalan'ın yazdığı rapor incelendiği zaman, terör örgütü içerisinde Öcalan'ın kendisini nasıl konumlandığı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Tek başına hiçbir değeri ve işlevi olmayan örgüt üyeleri, grup yapısının oluşturulmasında birer araç olarak konumlandırılmış olup, Öcalan'ın mutlak gücünü, terör örgütünü var ederek süreklileştirmektedirler. Öcalan V. Kongre'ye ilişkin yazdığı raporda;

“Sizin kişiliklerinize bakıyorum da normal ulusal yaşam ölçülerine göre pisliklerle doludur. Acaba sömürgecilikten, gericilikten kaynaklanan pisliklere ne kadar dur diyebilmişsiniz... İşte düşmüş, bitmiş Kürt budur ve sadece düşman tarafından eşek gibi kullanılır, hayvan gibi bastırılarak, vurularak ölen öldürülür, gerisi terbiye edilip üzerine binilir. Aslında kendimi nasıl koruduğumu, yapılandığımı anlayabilmeniz de çok önemlidir.”

“Bazen kendimi kendimden bile kıskanır veya kendime karşı korurum. Sizin alışkanlıklarınıza, eğilimlerinize, meyillerinize bakıyorum da içinde hangi yılanlar, hangi düşman, hangi çirkinlikler var, bunlara şaşıyorum... Böyle ucuz kaybedenlere bunu soruyorum. Bu temelde, nasıl bir kişi olduğunuzu tanımlamak için kendinize bunları sorun... Bunun sonucunda tüm işler hep bana yüklendi. Bu daracak yerde; denetimci de benim, müfettiş de benim, yürütücü de benim. Unutmayın ki gerçek PKK tarihi benim yaşam tarihimdir. İşte benim yaşam özelliklerim ortada; Türkçe konuşuyorum ama net konuşuyorum, bir el hareketi yapsam o bile nettir, hemen her davranışım nettir, dönüştürücüdür, anlamlıdır.”

“Size bakıyorum ve neyinizden ne anlayayım diye düşünüyorum. Sizden ne çıkar? Bir defa devrim sanatında yoksulluk ve açlık yoktur. Diyeceksiniz ki ‘tabii sen halktan aldın, sağdan soldan bulup buluşturdun’. Gayet tabii, bu halkın işidir ve halkı katarak yürütülür. Bir devlet verseydi veya Allah gökten bana yağdırmış olsaydı, bu yanlış olurdu.”

“Bundan sonra elimizden kolayca kurtulamayacağınızı bileceksiniz. Doğru dürüst iki kelime bilmeyin, iki sağlam adımınız, karşımızda doğru dürüst bir duruş tarzınız bile olmasın ve ben sizi kabul edeyim! Hayır, ben iş yapmayı müthiş sanat edinmiş bir kişiyim, sizi bu hastalıklarınızla kabul edebilir miyim? ‘Şimdiye kadar bizi nasıl idare ettiysen, bundan sonra da öyle götür’ diyeceksiniz. Hayır, ben iyi bir idareciyim ama bunu politik nedenlerle yapıyorum, politik amaçlarım olduğu için sizi idare ediyorum. Yoksa sizi çok iyi gördüğüm, kabul

ettiğim için değil. Ama sizi bir dönem idare etmesem ya kaçarsınız ya da hiç katılmazsınız.”

“Kendinizin istediği gibi değil de kurtuluşun emrettiği gibi sizi idare edeceğiz. Yani önderliğin idaresi altına alındıktan sonra tabii ki başınıza çelikten bir örgüt dayatılacaktır. Sizi kendinize göre bırakırsak hemen ilk nefeste vurulup gidersiniz. Dikkat edin, biz burada olmazsak değil zindandakileri onlarca yıl tutmak, on ay bile yaşatmazlardı. Büyük partileşme, büyük Kürt dirilişi, sağlanmak isteniyorsa, o zaman ideolojik-siyasi düzeyi müthiş dayatacağsın. Siz de bunun için idare ediliyorsunuz. Yoksa elinden bir şey gelmeyen zavallısınız, bir belasınız. Bence kullandığınız silahı da yük yapıyorsunuz. İşte her gün silahı düşmana nasıl kaptırıyorlar, görüyoruz. Kendilerini bile düşmana ucuz kaptırarak düşmanı nasıl sevindirdikleri ortada. Şimdi buna PKK savaşçılığı mı derim? PKK’da komutan olmak çok zor ama çok şahane bir iştir.”

“PKK’da inşa edilen; ideolojik, siyasi, askeri vb. bütün yönleriyle geliştirilmek istenen yeni insan, aslında her bakımdan yeni insandır. Şimdi şu çok açıktır; parti olmadan halkın direnişi olmaz, hatta ben olmadan halk olmaz. Benim otuz yıllık ayarlamam olmasaydı, Kürdistan halkının böyle doğuşu hikayeydi. Biz PKK’nın istediği insanı yaratmak istiyoruz. Dikkat edin, PKK içinde gerçekten yaratılan insan, yaratılan bir halktır. İşte burada insan olmanın ilk dersini alıyorsunuz. Bu ders size çok gereklidir. Çünkü çok yoksunsunuz. Söz yoksulusunuz, düşünce yoksulusunuz, örgüt yoksulusunuz, eylem yoksulusunuz.”

“Şimdi sizin bu yaşamınız benim nazarımda kaç para ediyor? Öfkeden başka bir şey doğuruyor mu? Beni öldürseler bile ne düşman karşısında ne de dostlar içinde sizinle bir saat bile paylaşmam. Şerefim var, onurum var. Nasıl tenezzül edeceğim buna?” hususlarını ifade etmiştir (Öcalan, 1995, ss. 14-18, 20-29, 82, 120, 215, 278).

Öcalan’ın kullandığı söylem dilinde, örgüt üyelerini sürekli aşağıladığı görülmektedir. Kendisini örgütün bütününden ayrı ve üstün bir şekilde konumlandırmaktadır. Öcalan, kendi yarattığı norm sistemi ve değer yargıları dışında kalan veya uymayan herkesi kirli ve kötü olarak nitelendirilmektedir. Kendisini ve ürettiği her türlü söylem, norm ve değer sistemini ulaşılması gereken bir konuma yerleştirmektedir. Bu kapsamda aşkını bir karakter özelliği sergilemektedir. Şahsını üstün olarak konumlandırmasıyla beraber benliğini, kendisinden dahi korunması gereken eşi benzeri olmayan bir statüye büründürmeye çalışmaktadır. “Benden sonra

PKK olmaz, PKK’de ikinci, üçüncü adam yoktur” (Yılmaz, 2020, s.211) diyen Öcalan, somut bir şekilde PKK terör örgütünün kült bir lideri olduğunu göstermektedir.

Öcalan, PKK terör örgütüne katılımıyla birlikte bireyi olduğundan farklı bir kişiye örgüt kimliği üzerinden dönüştürmeye çalışmaktadır. Bu nedenle de kişinin eski yaşantısına dair temelde ailesi de olmak üzere, yaptığı ve yaşadığı her şeyden temizlenmesi/kurtulması gerektiği yönünde bir söylem ve eylem sistematığı inşa etmiştir. Bu nedendir ki örgüte katılanlara kod isim verilir ve örgüt içerisinde gerçek isimler değil kod isimler kullanılır, herkesin de birbirine kod isimleri ile hitap etmeleri önemli kurallardan birisidir. Yaratmak fiili kullanımı, Öcalan’ın kendisini yaratıcı/tanrı ile eş değer gördüğünün en somut göstergelerindedir.

Bu şekilde Öcalan’ın yazdıkları, söylemleri ve eylemleri eleştiriye açık değildir. Bu durumun diğer bir somut göstergesi de Öcalan’a önderlik nitelmesi yapılmasıyla görülmektedir. Bu kapsamda örgüt içerisindeki eğitim materyalleri ve talimatlarda yoğunlukla “Önderlik gerçeği, önderlik felsefesi” gibi kavramlar kullanılmaktadır. “Önderlik olmadan yaşam olmayacağı” gibi iddiaların yanı sıra toplantılarda “önderliği anlamak ve uygulamak” (Yılmaz, 2020, s.131) yönünde eğitim standartları oluşturulmuştur.

Terör örgütü içerisinde Öcalan’ın kurguladığı norm ve değer sistemlerinin soyutluğu ve ulaşılamaz özelliği, örgüt mensupları için kafa karışıklığına neden olmaktadır. Bu nedenle sorgulanmaksızın Öcalan’ın söylediklerinin kabul edildiği bir sistem inşa edilmiştir. Terör örgütünün totaliter bir sistem üzerine inşa edildiği görülmektedir. Öcalan’ın inşa ettiği örgüt yaşantısında Öcalan’a koşulsuz itaat edenler, örgüt içerisinde kabul görmekte, uymayanlar ise cezalandırılmaktadır.

Kendi denetiminde ve iradesinde var olan alternatif toplum ve düzen dışı hayat tarzı, Öcalan’ın kendisini en rahat ve güvende hissettiği yaşam tarzı olmuştur. Özsever bir özellik gösteren Öcalan, özsever niteliği üzerinden “kendi kusursuzluğu, başkalarına olan üstünlüğü ve olağanüstü nitelikleri” (Fromm, 1973, s.261) konusunda kendisine güvenli bir alan oluşturmuştur. Bu nedenle Öcalan kendi güvenliği için etrafında insanları örgütleme, denetim altına alma eğilimi içerisine girmiştir. Kendisi insan ilişkilerinde, bireyleri kullanılabileceği nesnelere şeklinde görmektedir. Dolayısıyla insanlar arasında gelişen her türlü doğal ilişkiyi, kendi denetimi

dışında gerçekleşiyor olmasından dolayı kendisine karşı bir tehdit olarak görmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Abdullah Öcalan liderliğindeki PKK terör örgütünün örgütsel yapısı, Öcalan tarafından yazılan dokümanlar ve kendisiyle yapılan röportajlar üzerinden içerik incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan analiz neticesinde, Kürt kimliği üzerinden kendisini etnik ayrılıkçı bir yapıda meşrulaştırmaya çalışan PKK terör örgütünün, Öcalan liderliğinde, literatürde dini yapılanmalarla özdeşleştirilen kült bir yapılanma özelliği gösterdiği ortaya konulmuştur. Bu kapsamda kült örgütlenmelerin özellikleri kapsamında PKK terör örgütünde;

- Kod isim verilmesi,
- Öcalan'a koşulsuz itaat, “bugün Öcalan için ne yaptın?” yönündeki koşullanmalar,
- Özeleştirici raporu yazılması ve platforma çıkartma,
- Öcalan çizgisine ulaşma idealinin soyut bir hedef olarak örgüt üyelerine dayatılması,
- PKK terör örgütü bünyesindeki alternatif yaşamın arı, temiz, dışarıdaki dünyanın ise kirli olduğu,
- İyi Kürt-kötü Kürt ayrımı üzerinden yeni kimlik inşası,
- Apokaliptik dünya yorumu,
- Terör örgütü bünyesine kabul edilerek bireyin kendisini yanılısamalı olarak ayrıcalıklı hissetmesi,
- Katı bir ceza sisteminin varlığı,
- Bireyin duygu, düşünce ve davranışları üzerinde sıkı kontrol mekanizmalarının tesisi, terör örgütünün kendine özgü bir jargonun olması ve dil üzerinden duygu ve düşünceler üzerinde sıkı bir denetim sağlanması,
- Bireyin, grubun dışında hayatta kalamayacağı yönünde bir imajınasyona maruz bırakılması,
- Bireyin sürekli kendisini suçlu ve yetersiz hissetmesinin mümkün kılınması,
- Örgütsel sistemin ve işleyişinin korku üzerine teşkil edilmesinden hareketle bireyin düşünce ve duygularının ketlenerek kişinin sağlıklı karar vermesinin engellenmesi,

- Bireyin örgüt normlarına ve değerler sistemine indoktrine edilmesi, bu şekilde örgüt üyesinin norm temelli davranış kalıplarına sorgulamadan uymasının sağlanması,
- Katı kurullarla örgüt üyelerinin sürekli manipülasyona maruz bırakılarak entelektüel kapasitelerinde daralmaya neden olunması,
- Bireyin şiddeti içselleştirmesi ve süreklileştirmesi ile örgüt üyesinin ölmeye motive edilmesi, ölüm sonrasında kahraman olunacağına ilişkin vaatler verilerek bireyin ölümünün güzellenerek motive edilmesi,
- Örgüt doktrinin gerçeklik olarak inşa edilmesiyle birlikte Öcalan'ın tek gerçeklik olarak lanse edilmesi, bu kapsamda Öcalan ve örgüt üyesi dışındaki ilişki alternatiflerinin engellenerek ikili ilişkilere, alternatif liderlere izin verilmemesi,
- Öcalan'ın aşkın bir gerçekliğe ulaştığı iddiasının terör örgütünün önemli ön kabullerinden birisi olması, PKK terör örgütünün Öcalan liderliğinde kült bir yapılanma olduğu ve Öcalan'ın da kült lider özellikleri taşıdığını göstermektedir.

Öcalan, 1998 yılında örgüt mensuplarına hitaben; “Lise dönemlerinde büyük felsefi bunalım yaşadım. Tanrı ile savaşı verdim, bu savaştan başarı ile çıktıktan sonra yarı Tanrı oldum. Tanrının zavallı bir kulu, kölesi değil de büyük kurtuluş, özgürlük savaşçısı olma savaşımı... Hep Tanrı deseydim, basit tanrı olurdum. Bende ise aşma yaşanmıştır” (Yılmaz, 2020, s.141) hususlarını ifade etmiştir. PKK terör örgütünün kuruluş aşamasında ve ilk yıllarında “Ali arkadaşı” (Yılmaz, 2020, s.85) olarak anılan Öcalan, kendisi ile aynı fikirde olmayan, “rakipleri” olarak nitelendirdiği kişileri terör örgütünden tasfiye etmesiyle birlikte “parti önderi, halk önderi, başkan” (Yılmaz, 2020, s.85) olarak anılmaya başlanmıştır. Bu noktadan sonrası Öcalan tarafındanilmekilmek terör örgütü üzerinde kült liderliğini inşa etmesi üzerine şekillenmiştir. Öcalan, şiddet ve yıkım saplantısını, kült bir lider olarak, PKK terör örgütü bünyesinde sömürücü denetim biçimi (Fromm, 1973, s.33) yoluyla inşa etmiştir.

Söz konusu veriler ışığında, PKK'nın örgütsel yapısı Öcalan kültü üzerine şekillendirilmiş olup Kürt kimliği, alternatif düzen anlayışının kurulmasında kullanılan şiddetin meşrulaştırıcı bir aracına dönüştürülmüştür. Öcalan kendi saldırganlığını Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni düşmanlaştırarak ve bu saldırgan eğilimi düşmana yansıtarak, düşmana yönelik tehdit algısını sürekli büyütürken patolojik paranoid (Volkan, 2005, s.272) bir lider özelliği göstermektedir. PKK terör örgütü bünyesinde

yaratılan yeni Kürt kimliği, Kürt halkını temsil etmemekle birlikte psiko-politik bir kimlik özelliği taşımaktadır.

İleride yapılacak çalışmalarda, PKK terör örgütünün ideolojik söylem dilindeki değişimin, Öcalan tarafından yazılan rapor, talimat, değerlendirme vb. üzerinden içerik incelemesi yöntemiyle çalışılmasının, PKK terör örgütünün temel örgütsel stratejinin ortaya çıkartılması açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Öcalan'ın yakalandığı 1999 öncesi ve sonrası dönemdeki veriler karşılaştırmalı bir şekilde incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Coates, D. (2012). Cult commitment from the perspective of former members: Direct rewards of membership versus dependency inducing practices, *Deviant Behavior*, 33:3, 168-184, <http://dx.doi.org/10.1080/01639625.2010.548302>.
- Etimoloji Türkçe, Erişim tarihi: 08 Mayıs 2022, <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/k%C3%BClt>.
- Fromm, E. (1973). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri*, Say Yayınları.
- Gregg, S. H. (2014). Defining and distinguishing secular and religious terrorism, *Perspectives on Terrorism*, Vol. 8, No.2, ss.36-51, <https://www.jstor.org/stable/26297135>.
- Öcalan, A. (1995). *PKK 5. Kongresine sunulan politik rapor*, Weşanen Serxwebun: 73.
- Öcalan, A. (1995). *Seçme yazılar Cilt VI*, Weşanen Serxwebun: 74.
- Öcalan A. (1995). *Seçme röportajlar Cilt II*, Weşanen Serxwebun: 84.
- Unger, M., Spearman, J. ve Hoben, C. (2018). Marketing terrorism: Aum Shinrikyo's cult following in Post-Soviet Russia. *Politics, Philosophy, and Legal Studies*, ss.1-11, <https://jayscholar.etown.edu/pplsstu/2>.
- Volkan, V. (2005). *Körü körüne inanç: Kriz ve terör dönemlerinde geniş gruplar ve liderleri*. Okyanus Yayınları.
- Yılmaz, A. (2020). *Son diktatör*, Vadi Yayınları.